

FOKUS: ISLAM OG EUROPA

Jihadistenes program i Europa

Anne Stenersen*,

Dr. philos, seniorforsker, Forsvarets forskningsinstitutt (FFI)

Trusselen fra jihadisme i Europa har aldri vært høyere enn den er nå. I følge en ny studie fra Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) har det i 2015 og 2016 vært en betydelig økning i planlagte og utførte terrorangrep med jihadistisk opphav. Det har også vært en betydelig økning i antall drepte: 273 personer ble drept i jihadistiske terrorangrep disse to årene. Dette overgår antallet drepte i alle tidligere år til sammen (Nesser, Stenersen & Oftedal 2016).

Denne artikkelen diskuterer hva jihadistene ønsker å oppnå med sin voldsbruk. Skal volden ses på som en protest mot sosial og økonomisk marginalisering av muslimer i Europa? Eller er den en protest mot europeiske lands utenrikspolitikk i Midtøsten? Har jihadistene som mål å opprette en islamsk stat i Europa? Eller ønsker de først og fremst å begrense europeisk innflytelse i den muslimske verden? Alle disse spørsmålene kan til en viss grad besvares positivt, og de er heller ikke gjensidig utelukkende. Jihadistene er ingen enhetlig bevegelse, og har dermed heller ingen enhetlig og klart definert strategi.

Det betyr ikke at jihadistene kun ser på vold som et mål i seg selv. På den ene siden kan nok mange være motivert av et personlig ønske om å ta hevn for urett, eller å oppnå martyrdøden. På den annen side er handlingene til jihadistene i Europa inspirert av – og delvis styrt av – jihadistgrupper utenfor Europas grenser, slik som al-Qaida og Den islamske staten (IS). Disse gruppene har langsiktige, politiske mål og mer eller mindre uttalte strategier som skal lede fram til disse målene. I denne artikkelen kommer jeg til å belyse noen av disse strategiene.

Hovedargumentet er at jihadistgrupper i utlandet først og fremst ser på terror i Europa som et defensivt tiltak for å forsvare muslimske land, mer enn et offensivt tiltak for å spre Islam til Europa. Argumentet setter IS' pågående terrorkampanje i Europa i et nytt lys. Mange vil hevde at IS angriper Europa for å bidra til polarisering mellom muslimer og ikke-muslimer, eller for å provosere vestlige land til å sende militære styrker til Midtøsten. Disse tolkningene springer imidlertid ut fra en eurosentrisk måte å tolke IS på, som legger til grunn at IS' primære mål er å bidra til angrep på og svekkelse av Europa. Dette stemmer ikke. IS' primære målsetning er å

*Korrespondanse: Anne Stenersen, Forsvarets forskningsinstitutt (FFI).

Email: Anne.Stenersen@ffi.no

konsolidere, og etter hvert utvide, en islamsk stat med basis i Irak og Syria. Da er det naturlig at IS går til militært angrep mot de som angriper dem, med de midler de har til rådighet – i dette tilfellet terrorisme mot sårbare vestlige demokratier i geografisk nærhet til Midtøsten.

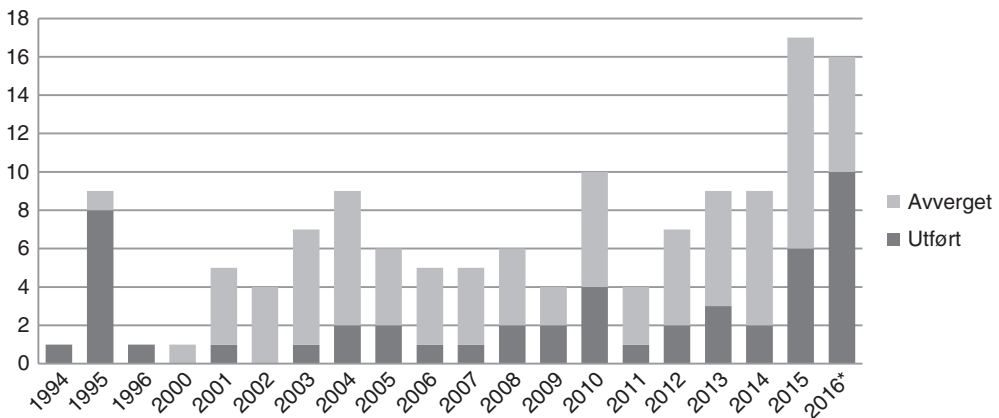
Bakgrunn og omfang

Jihadisme forstås her som både en sosial bevegelse og som en ideologi. Jihadismen som moderne sosial bevegelse har sitt utspring i den såkalte «afghaner-araber»-bevegelsen – arabiske frivillige som deltok i krigen mot Sovjetunionen i Afghanistan i 1979–1989. Den mest kjente afghaner-araberen var den saudiske mangemillionæren Osama bin Laden, som grunnla terrornettverket al-Qaida. Andre afghaner-arabere kom til å spille viktige roller i påfølgende konflikter i den arabiske verden, inkludert borgerkrigen i Algerie i 1992–1996. Veteraner fra krigen i Afghanistan bidro også til å danne et jihadistisk miljø i Europa. Miljøet var basert rundt jordaneren Abu Qatada, som kom som asylsøker til Storbritannia i 1993 og som ble predikant ved den etter hvert så notoriske Finsbury Park Mosque i London.

Jihadisme kan også forstås som en ideologi, nærmere bestemt som en underkategori av militant islamisme. Militant islamisme er en politisk ideologi der målet er å opprette en islamsk stat med voldelige midler. Det er glidende overganger mellom jihadister og andre militante islamister. Generelt er jihadistene mer ekskluderende og kompromissløse, og de har en sterk tro på at væpnet kamp i form av *jihad* er uunngåelig. Jihadister bekjenner seg dessuten til en mer puritansk tolkning av islam kjent som *salafisme*. Salafismen har mange retninger som det ikke er rom for å komme inn på her (se Wiktorowicz 2006). Salafismen åpner blant annet for bokstavtro og snevre tolkninger av Islams religiøse tekster, noe jihadistene regelmessig benytter seg av for å legitimere kontroversiell voldsbruk, inkludert terrorhandlinger.

Omfanget av jihadistisk terrorisme i Europa har økt de siste årene. Antallet terrorofre er imidlertid langt fra unikt i europeisk sammenheng. I Vest-Europa fra 1994–2016 har rundt 540 personer blitt drept av jihadistisk inspirerte terrorangrep. Til sammenligning drepte Provisional Irish Republican Army (PIRA) mer enn 1,800 mennesker i løpet av den 30-årige perioden kjent som «The Troubles» (CAIN 2016). PIRAs kampanje var hovedsakelig begrenset til De britiske øyer og til militære og paramilitære mål – med noen få velkjente unntak, som terrorangrepet i Belfast i 1972 kjent som «Bloody Friday». Jihadistene har så langt planlagt og utført angrep i minst tolv ulike europeiske land, og kun 1% av de drepte var identifisert som militært personell (Nesser, Stenersen & Oftedal 2016). Jihadismen kjennetegnes dermed ved at den er transnasjonal, og i overveiende grad rammer sivile.

Jihadistenes angrepsaktivitet i Europa varierer over tid, som vist i Figur 1. Grovt sett kan man snakke om tre perioder: «GIA-perioden» på 1990-tallet, «al-Qaida-perioden» fra 2001-2014 og «IS-perioden» fra 2014 og fram til nå. Betegnelsene indikerer hvilken jihadistgruppe som var mest dominerende i den aktuelle perioden.

Figur 1. Jihadistisk terrorisme i Vest-Europa, antall planlagte og utførte angrep per år (hentet fra Nesser, Stenersen & Oftedal 2016).

GIA-perioden

Det første jihadistiske angrepet i Europa skjedde i desember 1994, da terrorister fra den algeriske gruppen Groupe Islamique Armé (GIA) kapret et fransk passasjerfly på vei fra Alger til Paris. Situasjonen løste seg uten tap av menneskeliv da flyet, under en mellomlanding i Marseilles, ble stormet av fransk antiterror-politi. Det påfølgende året gjennomførte GIA en serie på ni terrorangrep over fem måneder i og rundt Paris. Kun to av angrepene fikk dødelig utfall – et attentat i en moské i Paris som drepte to personer, og et bombeangrep på metroen i Paris, som drepte åtte. Angrepene ble utført av det såkalte Kelkal-nettverket – en gruppe jihadister basert i Frankrike rundt fransk-algerieren og GIA-veteranen Khaled Kelkal (Lia & Kjøk 2001).

GIA var en aktiv part i borgerkrigen i Algerie, som startet i 1992 etter at det algeriske islamistpartiet Front islamique du salut (FIS) ble fratatt makten i et militærkupp. GIA ble etter hvert sterkt kritisert for utstrakt bruk av vold mot sivile. Denne voldsbruken tok seg opp etter at algerieren Abou Abderrahmane Amine, bedre kjent som Djamel Zitouni, tok over ledelsen i GIA i oktober 1994. Zitouni hadde alt tidligere initiert en terrorkampanje mot franske mål i Algerie. GIAs utvidelse av terrorkampanjen til fransk jord i desember 1994, kun to måneder etter at Zitouni kom til makten, må ses i denne konteksten.

Skal man tro GIAs offisielle uttalelser, var motivasjonen Frankrikes «militære og økonomiske støtte» til regimet i Algerie. Man ønsket å advare franske myndigheter mot tettere innblanding i den lokale konflikten (Lia & Kjøk 2001: 36). Jihadistisk terrorisme i Europa var imidlertid på denne tiden et marginalt fenomen, som sprang ut av ett og samme sosiale nettverk. Dette er tydelig fordi terroren stoppet opp etter at hovedmannen Khaled Kelkal ble skutt og drept av fransk politi i september 1995, og resten av nettverket rullet opp de påfølgende måneder. GIA ble etter hvert svært omdiskutert, grunnet sin ukritiske voldsbruk mot sivile muslimer og konspirasjonsteorier om at GIA i hemmelighet samarbeidet med sikkerhetstjenestene i Algerie. GIA mistet også mye støtte fra jihadist-ideologer i Europa som følge av dette.

Den første al-Qaida-perioden

Al-Qaida-nettverket sto bak den neste bølgen av jihadistisk terror i Europa. Bølgen startet rundt 2001 og ble intensivert i årene 2003–04 (se Figur 1). I begynnelsen var mange av al-Qaidas terrorplaner i Europa rettet mot amerikanske mål. Eksempler på dette er nettverket til fransk-algeriske Djamel Beghal som planla å bombe den amerikanske ambassaden i Paris i 2001, og Richard Reid, den såkalte «skobomberen» som forsøkte å smugle en bombe ombord på et fly fra Paris til Miami i 2002 (Nesser 2015: 90; 101–112). Etter 2003 skjer det imidlertid en økning i terrorplaner rettet mot europeiske land, særlig Storbritannia, Spania og Italia. Denne endringen sammenfaller med den USA-ledete invasjonen av Irak i mars 2003 hvor flere europeiske land deltar. Den sammenfaller også med at al-Qaida erklærer USAs allierte i krigen mot Irak som legitime mål (Hegghammer 2006).

Bombeangrepene i Madrid den 11. mars 2004 er det første større angrepet gjennomført av jihadister på europeisk jord. 192 mennesker ble drept i angrepene og flere tusen skadet. Spania er på denne tiden en av bidragsyterne i den USA-ledede koalisjonen i Irak. Basert på funn gjort under etterforskningen, er det sannsynlig at Madrid-cellen hadde som mål å presse spanske myndigheter til å trekke tilbake styrkene sine fra Irak. Cellen hadde blant annet laget en trusselvideo, og hadde i tillegg planlagt oppfølgingsangrep dersom myndighetene ikke etterkom kravet deres (Nesser 2015: 139–40). Madrid-aksjonen hadde altså klare politiske motiver og var det første, konkrete eksempelet på at al-Qaida hadde utvidet sin krig til også å omfatte USAs europeiske allierte.

Jihadistenes angrepsaktivitet i Europa etter 2001 kan dermed knyttes til en strategi utarbeidet av al-Qaida i Pakistan, der målet var å svekke USAs allierte. Det betyr ikke at alle jihadistiske angrep i Europa i denne perioden var planlagt og utført av al-Qaida. Drapet på filmskaperen Theo van Gogh i Amsterdam i 2004 er et eksempel på et angrep som sprang ut av jihadistisk ideologi, men som likevel var initiert av en lokal gruppe – den såkalte «Hofstad-gruppen.» Drapsmannen, Mohammed Boyeri, var overbevist om at Theo van Gogh hadde gjort seg skyldig i profetsfornærmelse gjennom å produsere den islam-kritiske filmen *Submission* i 2004. Fornærmelser mot profeten Muhammed er forbundet med dødsstraff i henhold til enkelte tolkninger av islam. Men Hofstad-gruppen var i tillegg svært opptatt av krigen i Irak, og Nederlands deltakelse i denne. Dette bidro sannsynligvis til radikaliseringsinnad i miljøet. Det har senere kommet fram at andre medlemmer av Hofstad-gruppen hadde diskutert en hel rekke terrorplaner i Nederland, inkludert angrep på Schiphol flyplass i Amsterdam (Nesser 2015: 148–49).

Selv om Boyeri handlet på egen hånd da han drepte van Gogh, ville det være kunstig å se på drapshandlingen som noe separat fra det radikale miljøet han var en del av, og de globale kampsakene som dette miljøet var opptatt av. Dette viser at jihadistisk terrorisme i Europa kan være drevet av mange motivasjonsfaktorer som spenner fra personlige og religiøse motiver til mer politiske og ideologiske motiver, slik som invasjonen av Irak. Ikke sjelden vil man se at flere motiver opptrer i en og samme terrorcelle.

Fra 2008 skjer det en ny dreining i al-Qaidas fokus. Fra nå av ser vi at flere av al-Qaidas toppstyrte angrep rettes mot enten USA, eller symboltunge mål i Europa knyttet til profetsfornærmelser – særlig den danske avisen Jyllands-Posten, som publiserte karikaturer av profeten Muhammed i 2005 og som gjentok publiseringen i 2008. Dette fører til en ny topp i jihadistisk terroraktivitet i Europa rundt 2009–10, der flere av terrorplanene er knyttet direkte til karikaturesaken (se Figur 1). Al-Qaida fortsetter med andre ord å angripe Europa, men begynner på dette stadiet å prioritere ressursene sine noe annerledes. Skillet er såpass markant at vi kan snakke om en «ny periode» i al-Qaidas kampanje i Europa.

Den andre al-Qaida-perioden

Den første indikasjonen på at al-Qaida har skiftet fokus kommer imidlertid ikke i Europa, men i Pakistan. 2. juni 2008 utfører al-Qaida en selvmordsaksjon mot den danske ambassaden i Islamabad. Al-Qaida tar ansvar for aksjonen og sier at det er hevn for at den danske avisen Jyllands-Posten publiserte karikaturtegninger av profeten Muhammed. Selv om al-Qaida har truet både Norge og Danmark ved en rekke anledninger siden 2003, er dette første eksempel på et toppstyrt al-Qaida-angrep mot et skandinavisk mål. I ettertid har det kommet fram at al-Qaida-ledelsen i perioden 2009–2010 forsøkte å få til minst to angrep mot Jyllands-Posten, eller mot karikaturtegnerne, på dansk jord. Begge forsøkene ble avverget på et relativt tidlig stadium.

Al-Qaidas offisielle propaganda begynner samtidig å fylles med stadige oppfordringer om det jihadistene kaller «individuell jihad» (*al-jihad al-fardi*). I Vesten er slik terrorisme kjent under flere, og av og til noe misvisende begreper: Hjemmedyrket terrorisme, ensom ulv-terrorisme, soloterrorisme og «lederløs jihad» er eksempler på slike begreper. Hovedpoenget er at al-Qaida ønsker at jihadister skal gjennomføre terrorangrep der de bor, uten å oppsøke jihadistgrupper i utlandet først. Tanken er at dette vil minske faren for at gjerningsmennene blir oppdaget. Ulempen med slike angrep er at de ofte mislykkes, ettersom jihadistene som regel ikke har fått personlig trening og instruksjon av erfarne jihadister.

Samtidig med overgangen til «individuell jihad» begynner al-Qaida å fremme profetsfornærmelser som sin fremste kampsak i Europa. Men Muhammedkarikaturene ble jo publisert første gang i 2005. Hvorfor går det hele tre år før al-Qaida velger å prioritere karikaturesaken? Strategiskiftet må forstås ut fra den historiske konteksten. Under den første karikaturkrisen tidlig i 2006 var al-Qaida i Irak i sterk fremgang, og Irak-krigen hadde topp prioritet for al-Qaida. Når karikaturene re-publiseres i 2008 er situasjonen noe annerledes. Al-Qaida i Irak har gått på et sviende nederlag, og al-Qaida begynner å føle økt press fra den amerikanske dronekampanjen mot al-Qaidas ledere i Pakistan.

Al-Qaidas økte fokus på Danmark og karikaturesaken fra 2008 kan være uttrykk for at al-Qaida ønsker å mobilisere bredere enn før i en tid hvor al-Qaida-ledelsen er hardt presset. Karikaturstriden har høyt mobiliseringspotensial fordi anerkjente salafist-teologer – også utenom jihadistbevegelsen – har erklært at angrep på de som fornærmer profeten er lovlige, endog en individuell plikt. Al-Qaidas hovedformål er

trolig å inspirere til «individuell jihad» for å holde sikkerhetstjenestene i Europa på tå hev, uten at det koster alt for mye ressurser for al-Qaidas hardt pressede ledelse i Pakistan.

Men al-Qaida går ikke helt bort fra målet om å påvirke Europas utenrikspolitikk. Intern al-Qaida-kommunikasjon fra 2010–11 antyder at Osama bin Laden i denne perioden ønsker å bruke al-Qaidas avdelinger i Nord- og Vest-Afrika til å legge press på Frankrike. «Any efforts that cannot be directed against Americans should at this point be against France – currently the head of Europe,» skriver bin Laden i et brev datert desember 2010 (ODNI 2016). Bin Laden skriver ikke hvorfor Frankrike skal prioriteres foran andre europeiske land, men det er nærliggende å tro at dette har å gjøre med Frankrikes synlige tilstedeværelse i Nord-Afrika, hvor al-Qaida også har sterke regionale ambisjoner.

Samtidig fornyer al-Qaida sin innsats for å angripe USA. Al-Qaida i Pakistan lykkes i 2008 å rekruttere en amerikansk statsborger – Najibullah Zazi – og sender ham til USA for å gjennomføre et bombeangrep i New York. Zazi blir imidlertid arrestert før han får gjennomført planene. Al-Qaidas avdeling i Jemen (AQAP) står bak to nesten-vellykkede angrep på amerikansk luftfart i 2009 og 2010. USA har lenge stått høyt på al-Qaidas prioriteringsliste, så denne utviklingen er ikke så veldig overraskende. Det nye er at angrepene organiseres fra et annet sted enn Afghanistan-Pakistan regionen. Dette har nok sammenheng med at AQAP gjenoppstår som al-Qaida-avdeling i Jemen tidlig i 2009, og dermed tilfører al-Qaida økte kapasiteter til å angripe internasjonalt.

Mens al-Qaida fokuserer på USA og profetsfornærmelser, skjer det store omveltninger i den arabiske verden som etter hvert fører til framvekst av en ny, global jihadistgruppe – Den islamske staten (IS). IS har samme målsetning som al-Qaida – å opprette en transnasjonal islamsk stat – men IS og al-Qaida har ulike oppfatninger om når staten bør opprettes, og hvem som har rett til å lede den. IS har allerede opprettet en «stat» og har utnevnt irakeren Abu Bakr al-Baghdadi til *khalif* over alle muslimer. Dette betyr i praksis at alle verdens muslimer – inkludert al-Qaida – må underlegge seg al-Baghdadis autoritet. Dette er imidlertid al-Qaidaledelsen sterkt uenig i, og følgelig ble de to gruppene splittet i 2014. Foreløpig kan det synes som om al-Qaida leder den ideologiske kampen mellom al-Qaida og IS, ettersom flere toneangivende jihadist-ideologer har tatt sterk avstand fra IS, mens de er støttende eller i alle fall nøytrale til al-Qaida. IS har på den annen side vunnet kampen om de europeiske jihadistene. Dette har ført til den foreløpig siste jihadistiske terrorbølgen i Europa som kan betegnes «IS-perioden».

IS-perioden

Fra 2015 skjer en relativt kraftig oppblomstring av jihadistisk terror i Europa. For første gang er antallet utførte angrep høyere enn det var under «glansperioden» til GIA på 1990-tallet (se Figur 1). Den største aksjonen var angrepene i Paris den 13. november 2014, som drepte til sammen 130 mennesker. Paris-angrepet ble fulgt opp av et nytt angrep i Brussel 22. mars 2016, der 32 ble drept i to simultane

selvmordsangrep på flyplassen og metroen i Brussel. Det har i tillegg vært en rekke eksempler på mindre angrep som har vært inspirert av, men ikke direkte styrt av, IS-ledelsen.

IS' tidligere talsmann, Abu Muhammad al-Adnani, har sagt gjentatte ganger at terrorangrepene i Europa er et svar på europeiske lands deltakelse i krigen mot IS. Det er god grunn til å tro at dette stemmer. Den første konkrete trusselen fra IS mot Europa kom den 22. september 2014, kun en uke etter at Frankrike erklærte en internasjonal allianse mot IS. Adnanis tale er full av referanser til at det er Vesten, og ikke IS som har startet krigen, og at muslimer har plikt til å forsvare IS med de midler de har til rådighet (Adnani 2014).

Det nye med IS' kampanje er at de har større evne til å rekruttere europeiske muslimer enn det al-Qaida noen gang hadde. Så langt har rundt 5–6 000 europeere dratt til Irak eller Syria, de fleste for å slutte seg til IS. Al-Qaida var aldri i nærheten av å rekruttere samme antall europeere til noen av konfliktene de deltok i (Hegghammer 2010). Det er flere årsaker til at IS tiltrekker seg flere europeere enn al-Qaida. IS har et noe annet narrativ, med vektlegging av muslimske endetidsprofetier og plikten til å forsvare det såkalte «kalifatet». IS' voldsomme fremgang i Irak og Syria i 2013–14, hvor de okkuperte Mosul og flere andre storbyer tilsynelatende uten særlig motstand, må ha framstått som et Guds under for mange. IS er dessuten dyktigere til å gjøre bruk av sosiale medier og sosiale nettverk i rekruttering. Man skal heller ikke glemme den geografiske nærheten mellom Europa og Midtøsten, og de inntil ganske nylig åpne grensene mellom Tyrkia og Syria, som gjorde det relativt enkelt for europeere å slutte seg til IS.

IS har i tillegg et annet formål med å rekruttere europeere, enn det al-Qaida har hatt. Al-Qaida har ikke satset noe særlig på masserekruttering av europeere etter 2001, rett og slett fordi al-Qaida mener at geriljakriger i den muslimske verden bør ledes an av lokale jihadistgrupper. Al-Qaidas rekruttering av europeere har hovedsakelig vært rettet mot å identifisere personer med vestlige pass som kan utføre terroraksjoner i Vesten, eller personer med en særlig teknisk eller annen kompetanse som al-Qaida kan ha nytte av. For europeere har det å komme inn i al-Qaida dermed vært et svært trangt nåløy.

Med IS er det annerledes. IS ønsker europeiske rekrutter velkommen til «kalifatet», uavhengig av kvalifikasjoner. Europeerne fyller flere funksjoner for IS-ledelsen: De brukes aktivt i IS-propaganda for å vise at IS er et multinasjonalt kalifat som tiltrekker seg tilhengere fra hele verden. I tillegg har IS satt seg som mål å drive en stat som på sitt største dekket et område nesten på størrelse med Storbritannia. IS har behov for ideologiske motiverte støttespillere som kan fylle ulike funksjoner i «staten» – alt fra militære oppgaver til religiøst politi. IS står i sterk kontrast til al-Qaida som mer og mer har blitt et internasjonalt nettverk av hemmelige celler, hvor bare de mest betrodde får tilgang. Al-Qaida støtter også islamistiske statsdannelser, men al-Qaida mener som sagt at de lokale jihadistene må styre den lokale staten, ikke fremmedkrigerne.

På kort sikt er nok IS en større trussel mot Europa enn al-Qaida. IS anser alle vestlige land som deltar i krigføring mot IS, som like verdifulle mål. Al-Qaida mener

at USA er et viktigere mål enn Europa, og har de siste årene prioritert sine ressurser deretter. Al-Qaida-trusselen de nærmeste årene vil nok begrenses til amerikanske og særlig symboltunge mål i Europa. Dette kan imidlertid endre seg i fremtiden.

Konklusjon og framtidsutsikter

Denne artikkelen har argumentert at jihadistenes program i Europa har endret seg over tid, i tråd med endrede historiske omstendigheter. Det viktigste vannskillet i jihadismens historie i Europa skjer rundt 2003 da flere europeiske land deltar i den USA-ledete invasjonen av Irak. Tidligere hadde jihadistene brukt Europa til støtteaktiviteter samt til å planlegge angrep på franske og amerikanske mål. Men fra 2003 blir flere og flere terrorplaner rettet mot andre europeiske land enn Frankrike. Jihadistene, som tidligere hadde vært opptatt av å ramme USA og Israel, utvidet dermed sitt fiendebilde til å omfatte store deler av Vest-Europa. Fra 2008 skjer en ny endring, da al-Qaida går noe bort fra å angripe europeiske land direkte samtidig som de blir svekket sentralt. Den foreløpig siste endringen kom i 2015 da IS startet en ny bølge av massedrapsterrorisme mot Europa.

Jeg har hevdet at jihadistenes angrepsaktivitet i Europa kan ses i sammenheng med europeiske lands inngripen i den muslimske verden. Det er muligens et kontroversielt argument. Andre vil nok hevde at sosioøkonomiske forhold i de europeiske landene er en viktigere forklaringsfaktor enn europeiske lands utenrikspolitikk. Men det ene utelukker på ingen måte det andre. Trusselen i Europa er påvirket av lokale forhold i det enkelte europeiske land, men også av strategiene til jihadistgrupper basert i utlandet. Bare ved å se disse to variablene i sammenheng er det mulig å forklare endringer i angrepsaktivitet over tid.

Det er risikabelt å skulle spå om fremtiden, men én ting synes å være sikkert: Trusselen fra jihadismen vil ikke forsvinne, selv om IS skulle tape mesteparten av sitt territorium i Syria og Irak. Man skal huske på at jihadismen som ideologi har overlevd i mer enn tretti år, til tross store nederlag på jihadistenes side, og til tross for at USA og deres allierte har brukt millioner av dollar på den såkalte «Krigen mot terror». Min påstand er at jihadismen som ideologi vil overleve, så lenge jihadistenes narrativ finner resonans blant muslimer i Midtøsten og i vestlige land.

På sikt kan det være godt mulig at al-Qaida får en renessanse. Al-Qaida har en ideologisk appell som favner bredere, og som har større sjanse til å overleve i det lange løp, nettopp fordi den ikke er knyttet til ett spesifikt territorium. Men al-Qaida vil ikke nødvendigvis kalle seg al-Qaida. Gruppen har allerede tatt i bruk en rekke ulike navn og identiteter, nettopp for å kunne bygge opp styrke i det skjulte. Krigen mot IS kan paradoksalt nok føre til at al-Qaida styrkes på sikt, nettopp fordi verdens oppmerksomhet nå rettes mot IS.

I Europa kan det se ut som om vi vil gå mot en forverring av terrorproblemet på kort sikt, grunnet det høye antallet europeiske fremmedkrigere i Syria og Irak. Noen av disse vil trolig returnere til sine hjemland for å utføre terroraksjoner i islams navn. Selv om europeiske sikkerhetstjenester jobber på spreng vil det være nær sagt umulig å detektere alle som utgjør en trussel. Da må vi i så fall innføre helt andre praksiser

for immigrasjon og overvåkning enn de vi har i dag – praksiser som nok ikke er forenlige med vestlige demokratiske og rettslige prinsipper og tradisjoner.

Litteratur

- Al-Adnani, Abu Muhammad (2014) «Indeed Your Lord Is Ever Watchful». Tilgjengelig på <https://pietervanostaeyen.com/2014/09/25/abu-muhammad-al-adnani-ash-shami-indeed-your-lord-is-ever-watchful/>. Lesedato 08.11.2016.
- CAIN (2016) «Sutton Index of Deaths». Tilgjengelig på <http://cain.ulst.ac.uk/sutton/index.html>. Lesedato 02.11.2016.
- Hegghammer, Thomas (2006) «Global Jihadism after the Iraq war», *Middle East Journal*, 60 (1): 11–32.
- Hegghammer, Thomas (2010) «The Rise of Muslim Foreign Fighters: Islam and the Globalization of Jihad», *International Security*, 35 (3): 53–94.
- Lia, Brynjar (2008) *Architect of Global Jihad: The Life of al-Qaida Strategist Abu Mus'ab al-Suri*. London: Hurst.
- Lia, Brynjar & Åshild Kjøk (2001) *Islamist Insurgencies, Diasporic Support Networks, and Their Host States: The Case of the Algerian GIA in Europe 1993–2000*. Kjeller: FFI.
- Nesser, Petter (2015) *Islamist Terrorism in Europe: A History*. London: Hurst.
- Nesser, Petter, Anne Stenersen & Emilie Oftedal (2016) «Jihadi Terrorism in Europe: The IS-Effect», *Perspectives on Terrorism* 10 (6) (forthcoming).
- ODNI (2016) «Dear Brother Shaykh Mahmud.» Tilgjengelig på [https://www.dni.gov/files/documents/ubl2016/english/Dear Brother Shaykh Mahmud.pdf](https://www.dni.gov/files/documents/ubl2016/english/Dear%20Brother%20Shaykh%20Mahmud.pdf). Lesedato 08.11.2016.
- Wiktorowicz, Quintan (2006) «Anatomy of the Salafi Movement», *Studies in Conflict and Terrorism*, 29 (3): 207–239.